Požár v Národním parku České Švýcarsko

Zdeněk Patzelt

V neděli 24. července 2022 vznikl v Národním parku České Švýcarsko požár, který se rozsahem zapíše do dějin nejenom tohoto mezinárodně významného zvláště chráněného území. Na ploše více než 1000 ha shořely převážně již suché porosty smrkových monokultur postižených kůrovcovou kalamitou, zasaženy ale byly i cenné ekosystémy a také část obce Mezná. Vzniku požáru předcházelo suché a teplé počasí s rekordními teplotami až 36 °C. V době zpracování tohoto příspěvku již šestnáctý den dohašuje ohniska požáru přes tisíc hasičů a na hodnocení souvislostí je příliš brzo. Již nyní je ale zřejmé, že se tato událost musí stát bodem zlomu v přístupu k našim lesům.

Pod Křídelní stěnou. První vegetace se objevuje týden po požáru, na povrchu jsou vidět semena a plody buků. Foto Zdeněk Patzelt

Jak a proč ke vzniku požáru došlo – nejdůležitější otázka?

O vzniku požáru je shoda, že se tak stalo v neděli 24. 7. 2022 ráno, v Malinovém dole, který leží východně u Hřenska a ústí k silnici s turistickou stezkou nad parkovišti, kudy směřují hlavní davy turistů k Pravčické bráně. Otázkou je, zda požár vznikl uvnitř Malinového dolu, jak se v médiích předpokládá, nebo jej způsobil např. nedopalek odhozený na turistické stezce. Satelitní snímky NASA zobrazují prvotní ohniska i u silnice s turistickou stezkou. Bude proto důležité, k jakému závěru o příčině požáru dospějí vyšetřovatelé.

Zřejmá je dynamika požáru, kdy oheň během čtyř dnů urazil 10 km. Ohniska vznikala izolovaně, docházelo k „přeskakování“ požáru vzduchem až mnoho stovek metrů. Nedělní informace hovořily o ploše do tří ha v Malinovém dole a předpokládala se rychlá lokalizace. To se bohužel nepodařilo a již v pondělí se požár vymkl možnostem kontroly. Stále byl ale optimisticky uváděn jeho rozsah od 3 do 10 ha, ještě v úterý ráno pak asi 30 ha (velitel zásahu: „*Požár je asi na 30 hektarech. Pokud se nezhorší počasí, zejména nezesílí vítr, mohli by hasiči plameny během dneška dostat pod kontrolu*“. Zdroj: https://globe24.cz/. 26. 7. 2022). V tu chvíli již ale byly zasaženy stovky hektarů od Hřenska po Meznou, části Saského Švýcarska a soutěsky Kamenice. V počátcích

Postup ohnisek požáru po dnech dle satelitního sledování NASA, (zdroj https://firms.modaps.eosdis.nasa.gov/)

požáru tak mohly chybět relevantní informace o jeho skutečném rozsahu a šíření.

Plošné vymezení požáru se z velké části shoduje s územím rozsáhlých holosečí. V národním parku vznikly před rokem 2019 v důsledku zasahování proti kůrovci. Zdá se být zřejmé, že holoseče šíření požáru nezabránily, ale mohly mu i napomoci, jakkoliv se to může jevit nelogické. Jedná se o prostředí mimořádně vysychavých písčitých půd, kde na jižně exponovaných holinách a obnažených skalách teplota půdního povrchu v létě stoupá až k 60 °C. Hlavní příčiny požáru ale sahají až stovky let do minulosti. Působením člověka mají lesy v národním parku zcela nepřirozenou skladbu, kdy z hlavních dřevin má buk lesní zastoupení jen 9,29 % oproti přirozeným 56,95 %, dominance jedle bělokoré dosahuje pouhých 0,38 % oproti přirozeným 19.58 % a smrk je naopak zastoupen 59,57 % oproti přirozeným 5,29 % (zdroj www.npcs.cz/lesy). Je přírodní zákonitostí, že nepřirozená rozšíření či přemnožení druhů dříve nebo později podlehnou rozpadu. Přesně před sto lety padly prakticky veškeré smrkové lesy Českého Švýcarska za oběť bekyni mnišce, vysázen byl bohužel opět převážně smrk. Nyní urychlilo napadení smrku kůrovcem především rekordní sucho a teplo v roce 2018, kdy v Ústeckém kraji spadlo jen 69 % srážkového normálu, kdežto teplota byla o 1.5 °C vyšší (ČHMÚ). Dnešní požár je tak do značné míry i důsledkem nepřirozené skladby lesa a extrémních výkyvů klimatu. Sečteno a podtrženo – při pokračujícím trendu nečeká lesy, jak je známe, nic dobrého, podstatná část jich nejspíše i vyhoří, nahradí je ale lesy nové.

Pravčický důl 11. 8. 2022. Foto Zdeněk Patzelt

Nechtěná publicita

Dosud nepoznaný rozsah požáru vyvolal i odpovídající mediální ohlas. Řada vyjádření hodnotí

požár jako příležitost pro obnovu ekosystémů (např. Adámek 2022, Hruška 2022, Sedláček 2022), další se věnují příčině požáru. Častá je kritika ponechání kůrovcových souší: odráží se v nich malá povědomost o správnosti takového postupu v národních parcích. Určitě k tomu přispělo, že do roku 2019 správa parku na těchto stanovištích naopak intenzivně zasahovala, na leteckých snímcích je tato část národního parku rozeznatelná právě podle rozsáhlých holin. Po zjištění, že ani extrémní holoseče kůrovce nezastaví, se od zasahování ustoupilo. V navazujícím NP Saské Švýcarsko k zásahům nedocházelo a jednalo se tak o zásadní managementový nesoulad. Ponechání kůrovcem napadených porostů bez zásahů musí provázet nezbytná protipožární opatření, pochopitelně zejména v okolí sídel. Pokud chybějí nebo jsou nedostatečná, může to vést ke snížení tolerance veřejnosti a samospráv k principům bezzásahovosti, a jak se nejspíše v krátké době ukáže, např. i ke snížení ochoty vyhlásit další území národním parkem.

Škody ano či ne?

Řízený požár určitě zůstává užitečným nástrojem péče o přírodu, ale jen při splnění mnoha nutných podmínek. O nové metodice, která tuto problematiku upravuje, jsme nedávno psali (Pešout 2021). Namlouvat si ale, že požár přírodě národního parku pouze prospěl, je přinejmenším problematické, a řekněme si na rovinu – bylo by to lhaní si do vlastní kapsy. Nepochybně se požár projeví příznivě na místech s uschlými monokulturami smrku a určitě si v nich příroda poradí sama. Požár také vhodně překryl holoseče po zásazích proti kůrovci. Ve velkém rozsahu jsou ale zasažena i keříčková společenstva na hranách skal a porosty s přirozenou skladbou lesa, např. reliktní bory na skalních ostrozích nebo bučiny na pískovcových svazích u Gabrieliny stezky i jinde, přičemž se skutečný rozsah postižení teprve ukáže. Přinejmenším v krátkodobém horizontu jich určitě škoda je, patří k nejcennějším ekosystémům a k předmětům ochrany národního parku (www.npcs.cz/predmet-ochrany). Zásadní dopady bude požár mít i na dvacetileté úsilí o obnovení zastoupení jedle bělokoré. Hovořit proto o požáru, bezmála jako o nejlepším, co mohlo národní park potkat, určitě není na místě.

Samostatnou kapitolu představují úsilí a náklady spojené s hasičským zásahem. Za obětavost a odhodlání patří hasičům obrovské poděkování. Jak uvedl hasičům velící generál Vladimír Vlček, jen nasazení jednotek stojí až 20 miliónů korun denně. Jediný požár tak bude srovnatelný s náklady spojenými s dvacetiletou existencí národního parku. Určitě ne ve všem lze s generálem Vlčkem souhlasit, výroky o nepatřičné vrstvě hrabanky či zklamání a frustraci ze stavu bezzásahové zóny (Novinky.cz, 6. 8. 2022), je nutné odmítnout, lesy národního parku nikdy nebudou a ani nemohou být ideálním protipožárním prostředím. Není také zřejmé, na základě čeho nad národním parkem převládly pravomoci hasičů do té míry, že těžká technika razí národním parkem pruhy bezlesí i po lokalizaci požáru. Jejich opodstatnění je v daném prostředí sporné, ani rozsáhlé holoseče šíření požáru nezastavily, oheň se přenášel i mnoho stovek metrů vzduchem. Ohledně stavu na Mezné, kde shořely tři domy, je ale nutné dát generálu Vlčkovi za pravdu v jeho výroku: „*v situaci, kdy nemáme požární předěly, přístupové komunikace, kdy nemáme požární vodu, tak to tak prostě nemůže vypadat*“ (Novinky.cz, 6. 8. 2022). Obdobně se k potřebě odstraňování suchých porostů v okolí sídel vyjádřila ministryně životního prostředí Anna Hubáčková.

A co dál?

Pro hodnocení příčin a následků požáru je nejprve nutné nezaujatě posoudit veškeré souvislosti. Je třeba vyvarovat se jejich zveličování, nebo naopak umenšování, jedině tak lze nalézt správná východiska do budoucna a vyhnout se chybám. Požáry takto mimořádného rozsahu nejspíše nebyly zcela běžnou součástí vývoje někdejších převážně listnatých lesů. Příznivý je vývoj po požáru na Havraní skále z roku 2006, kde již vzniká nový les. Dnešnímu požáru ale těsně předcházel kůrovcový rozpad nepřirozených smrčin a oheň tak poničil již vznikající podrosty semenáčků, plodících stromů na velkých plochách zůstalo pomálu. Lze jenom doufat, že nenastanou další disturbance v podobě přívalových dešťů provázených erozí, klimatické modely je však předpokládají ve zvýšené míře. I přes všechny možné nepříznivé vlivy je ale jisté, že k samovolné obnově lesa zcela jistě dojde, v přírodních podmínkách ČR by k ní došlo prakticky kdekoliv a požářiště k tomu vytvářejí obzvláště vhodné podmínky. Je pouze otázkou, jak rychle a v jaké podobě se tak stane, již během hašení požáru lze pozorovat z popela rostoucí trávy a kapradiny.

Nikdo už by také neměl pochybovat, že již včera bylo pozdě na urychlené zahájení masivní obnovy lesů v ČR na porosty s převahou listnatých dřevin. Typologické mapování, byť korigované faktorem klimatické změny, se musí stát závazným podkladem pro lesnické plánování a další výsadba místně nepříslušných dřevin se musí stát minulostí. Absolutní prioritou se musí stát obnova zadržování vody v lesích, rušení meliorací, obnova rašelinišť a dalších mokřadů, návrat k tradici budování požárních nádrží může být užitečný dvojnásob. V Českém Švýcarsku také bude důležité poradit si s nepříznivým vlivem vysokých stavů zvěře na vznikající les, nové požářiště nepůjde tak snadno oplotit jako u Havraní skály v roce 2006. Přinejmenším u jedle bělokoré lze předpokládat, že její samovolná obnova nenastane, pokud si tedy na ni nechceme počkat nejspíše až tisíce let.

Striktně samovolná obnova požářiště v Národním parku České Švýcarsko tedy nemusí být úplně optimální, byť vypadá lákavě. Zasahováním není jen činnost dřevorubce s motorovou pilou nebo umělá výsadba, mnohem významnější zásahy dnes představují globální vlivy narušeného klimatu provázené např. invazemi nepůvodních druhů, a těm je nutné čelit i v národních parcích. Na území národního parku v budoucnu nevyhnutelně dojde k dalším požárům, byť nejspíše nedosáhnou takového rozsahu – ve východní části NP jsou příznivější vlhkostní poměry a konfigurace terénu. Určitě je ale třeba odmítnout zaznívající požadavky na odstranění veškerých souší z celého NP, což by ničemu nepomohlo, je to však potřebné srozumitelně vysvětlit. Zcela nezasahovat ale také není možné, nutná jsou opatření především v okolí sídel a infrastruktury, kde se ostatně s úplnou bezzásahovostí nikdy nepočítalo. Přírodní procesy by proto neměly být strašákem, protože samovolný vývoj určitě neznamená nic nedělání tam, kde je to nutné.

Po uzávěrce:
Nejnovější zdroje naznačují vznik požáru již před půlnocí 23. 7. 2022, poblíž parkovišť nad Hřenskem (Havránek 2022).

Policie překvalifikovala požár v Českém Švýcarsku, řeší ho jako úmyslné obecné ohrožení (ct24.ceskatelevize.cz 16. 8. 2022).

Generál Vlček: „*S ministrem vnitra jsme připraveni připravit dokonce jakýsi strategický materiál do Bezpečnostní rady státu, kdy je třeba si vydiskutovat, jestli ekologie stojí nad bezpečností, či naopak*“
(https://www.facebook.com/radiozurnal/videos/438697711607736, 16. 8. 2022) ■

Seznam literatury najdete na www.casopis.ochranaprirody.cz

Požářiště v místě pod Loveckou trubkou 11. 8. 2022. Foto Zdeněk Patzelt